

the legal status of man, the protection of his rights and freedoms, the creation of general conditions for safe development as some individuals and their collectives.

Therefore, in today's conditions of development of state and law, the need for scientific rethinking of the functions of the state and the law is increased in order to develop effective ways and means of their realization, aimed at preserving the stability of social relations, the regime of inviolability of human rights and freedoms.

In legal science, as in the legislation, there is no uniform approach to defining the concept of law enforcement activity. Differences in the views of scientists in relation to this concept are based on different approaches to understanding and due to the lack of a legal definition of law enforcement activities of the state. The only understanding of this phenomenon is not only theoretical but also its practical significance, since its absence results in a lack of clarity in the delineation of the competence and powers of different law enforcement agencies, duplication of their functions, uncoordinated interactions.

The article is devoted to the study of theoretical characteristics of the concept of «law-enforcement activity», to define of its essential features. It was analyzed different doctrinal approaches to the definition of this category, as well as its value for the modern legal science, going is generalized near classification of law-enforcement activity.

The author gives the actual concept of law-enforcement activity. Law enforcement activities are continuous, coordinated and active actions of state bodies, public associations and organizations regulated by law and aimed at creating conditions for the smooth implementation of legal norms, subjective rights and freedoms, prevention and detection of offenses that are being committed or are already committed, with the purpose of prevention, termination, elimination of negative consequences, restoration of violated rights, compensation of losses and bringing the perpetrators to responsibility.

Keywords: *law enforcement, concepts, law enforcement, law enforcement system.*

УДК 342.9

Р. В. НЕКОЛЯК,
аспірант

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ НАУКОВОЇ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню правових аспектів фінансового забезпечення наукової та науково-технічної діяльності. На основі аналізу положень Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначені особливості базового бюджетного та грантового фінансування науки.

Обґрунтовано необхідність вдосконалення організації і правового регулювання фінансування наукової та науково-технічної діяльності з огляду на значення науки для розвитку економіки України.

Ключові слова: *наукова і науково-технічна діяльність, фінансове забезпечення, бюджетне фінансування, грант.*

Неколяк Р. В. Правовые аспекты финансирования научной и научно-технической деятельности

Статья посвящена исследованию правовых аспектов финансового обеспечения научной и научно-технической деятельности.

На основани анализа положений Закона Украины «О научной и научно-технической деятельности» определены особенности базисного бюджетного и грантового финансирования науки.

Обоснована необходимость усовершенствования финансирования научной и научно-технической деятельности в связи со значимостью науки для развития экономики Украины.

Ключевые слова: научная и научно-техническая деятельность, финансовое обеспечение, бюджетное финансирование, грант.

Nekoliak R. Legal aspects of financing scientific and scientific-technical activities

The present paper examines the legal aspects of financing scientific and scientific-technical activities.

Based on the analysis of the provisions of the Law “On Scientific and Scientific Technical Activities”, the features of budget and grant financing are specified.

The necessity of improving financing of scientific and scientific-technical activity is emphasized in considering the significance of science for the development of Ukraine’s economy.

Key words: scientific and scientific-technical activity, financial support, budget financing, grant financing.

Розвиток науки неможливий без належного фінансування наукових досліджень та науково-технічних розробок. Тому головною складовою системи державної підтримки наукової та науково-технічної діяльності є фінансування.

Питання фінансування наукової і науково-технічної діяльності досліджують: Т. М. Боголіб, Т. Б. Лебеда, В. І. Меняйло, О. В. Мягкова, М. В. Стріха, Я. С. Яцків та ін. Проблеми фінансування науки не оминають увагою науковці, які досліджують окремі аспекти державного регулювання наукової та науково-технічної діяльності, зокрема: Н. М. Мироненко, В. П. Нагребельний, А. О. Селіванов, І. Б. Усенко, Ю. С. Шемшученко та ін.

Метою цієї статті є аналіз правових аспектів фінансування наукової та науково-технічної діяльності.

Відповідно до чинного законодавства фінансування наукової і науково-технічної діяльності в Україні здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів установ, організацій та підприємств, вітчизняних та іноземних замовників робіт, грантів, інших джерел, не заборонених законом. Одним із основних інструментів реалізації державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності є бюджетне фінансування, що здійснюється за рахунок коштів державного бюджету. Бюджетне фінансування науки становить інструмент бюджетного механізму, який, з одного боку, є системою заходів з розподілу та використання централізованого грошового фонду держави, а з другого – є засобом для надання бюджетних коштів через певні форми¹.

Обсяг коштів державного бюджету, що спрямовується на наукову і науково-технічну діяльність, щорічно визначається у законі України про Державний бюджет України як частка валового внутрішнього продукту (у відсотках) (ч. 1 ст. 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»). До особливостей реалізації науково-технічної та інноваційної політики в різних країнах відносять різні частки витрат на дослідження і розробки у валовому національному продукті². Зростання частки валового внутрішнього продукту, яка витрачається на наукові дослідження, підвищує роль науки у суспільстві, стимулює наукові дослідження та сприяє соціально-економічному розвитку. Відо-

ма вчена – економіст Т. Б. Лебеда зазначає, якщо частка витрат на науку менша 0,4 % ВВП, то наука в країні може виконувати лише соціокультурну функцію. В інтервалі від 0,4 % до 0,9 % від обсягу ВВП наука спроможна давати певні наукові результати і здійснювати пізнавальну функцію в суспільстві. І лише при витратах на науку, які перевищують 0,9 % ВВП, починає виконуватись її економічна функція, тобто стає помітним вплив науки на розвиток економіки³.

Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (далі також – Закон) держава повинна забезпечувати бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 % валового внутрішнього продукту України. Втім, видатки Державного бюджету України на наукові дослідження у 2015 р. не перевищували 0,25 % ВВП, а у 2016 р. взагалі скоротилися до рівня нижче 0,2 % ВВП. Законом України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» не визначено відсоток ВВП, що спрямовується на наукову і науково-технічну діяльність, що не відповідає вимогам Закону⁴.

Слід зазначити, що за вимогами Закону частина фінансування, що спрямовується на конкурсне фінансування проектів через Національний фонд досліджень, повинна щорічно збільшуватися. Однак збільшення обсягу грантового фінансування не може відбуватися за рахунок зменшення базового фінансування основної діяльності наукових установ, наукових організацій та наукових досліджень у вищих навчальних закладах, рівень якого враховує щорічний індекс інфляції. Реалізація цих норм Закону сприятиме переходу до грантової системи фінансування науки і конкуренції, прийнятої в ЄС.

Кошти державного бюджету виділяються на підтримку основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, проведення наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок університетів, академій, інститутів, фінансування окремих наукових і науково-технічних програм, проектів та надання грантів.

Як свідчить практика, державне фінансування потребує належного контролю за ефективністю витрачених коштів, проте результати наукових досліджень далеко не завжди є точно прогнозованими. Важливим є положення про розмежування напрямів бюджетного фінансування. Бюджетне фінансування наукової та (або) науково-технічної діяльності за рахунок коштів загального фонду державного бюджету спрямовується на забезпечення: основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету та наукових досліджень університетів, академій, інститутів; виконання окремих наукових і науково-технічних програм, проектів; надання грантів. У спеціальній науковій літературі традиційно до форм бюджетного фінансування науки відносять базове фінансування, програмно-цільове фінансування (в рамках цільових програм) та фінансування через державні наукові фонди (грантове фінансування)⁵.

Законом передбачено, що фінансування основної діяльності державних наукових установ, які фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, та наукових досліджень вищих навчальних закладів здійснюється у межах видатків, передбачених їх кошторисними призначеннями на вказані цілі, а окремих наукових і науково-технічних програм, проектів та надання грантів – на договірних засадах, передбачаючи при цьому проведення конкурсного відбору за

результатами наукової і науково-технічної експертизи або процедури закупівлі відповідно до законодавства.

Базове фінансування основної діяльності державних наукових установ, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, наукових досліджень університетів, академій, інститутів здійснюється для: проведення фундаментальних наукових досліджень; підтримки найважливіших для держави напрямів прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок, зокрема в інтересах національної безпеки та оборони; розвитку інфраструктури наукової і науково-технічної діяльності; розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності; підготовки наукових кадрів; забезпечення доступу до науково-технічної інформації та наукової літератури на всіх видах носіїв (ч. 4 ст. 48 Закону)⁶.

Законом визначається порядок фінансування окремих наукових і науково-технічних програм, проектів та надання грантів і спрямування коштів бюджетних програм сприяння розвитку виробничо-орієнтованих наукових установ. Необхідно зазначити, що фінансування шляхом надання грантів здійснюється на конкурсній основі для виконання наукових досліджень і розробок і розвитку матеріально-технічної бази наукових досліджень і розробок високого рівня. Крім того, фінансування шляхом грантів може спрямовуватись на підтримку організації та проведення наукових конференцій, симпозіумів, наукових турнірів, конкурсів наукової творчості та інших заходів, наукового стажування наукових працівників, забезпечення доступу до науково-технічної інформації та наукової літератури.

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» передбачає створення нового інструменту конкурсного фінансування науки – Національного фонду досліджень. Національний фонд досліджень України є державною бюджетною установою, головною метою його утворення є стимулювання фундаментальних та прикладних наукових досліджень і реалізація єдиної державної політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності в межах його повноважень.

Ключові повноваження Національного фонду досліджень: грантова підтримка фундаментальних наукових досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних та гуманітарних наук та прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок за програмами, орієнтованими на досягнення наукових результатів світового рівня.

Національний фонд досліджень України зможе надавати індивідуальні, колективні та інституційні гранти – фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі державою, юридичними, фізичними особами, у тому числі іноземними, міжнародними організаціями. Гранти можуть надаватись для розвитку матеріально-технічної бази, провадження наукової і науково-технічної діяльності, проведення конкретних фундаментальних та прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок. Грантові кошти можуть бути використані як оплата праці наукових працівників у рамках їх виконання, за напрямками і на умовах, визначених надавачами гранту.

Грантова підтримка наукової і науково-технічної діяльності за рахунок коштів державного бюджету запроваджується з метою підвищення рівня науко-

вих досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, розвитку науково-технічного потенціалу та підвищення рівня конкурентоспроможності наукових установ та вищих навчальних закладів, збереження та розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, наукового стажування наукових працівників, у тому числі за кордоном, організації та проведення конференцій, симпозіумів, наукових турнірів, конкурсів наукової творчості, інших науково-комунікативних заходів та заходів з популяризації науки.

Подальші можливості фінансового забезпечення розвитку науки залежатимуть від загальної макроекономічної ситуації, реальних темпів економічного зростання, дебіурократизації управління наукою і освітою, системного вдосконалення законодавчої бази бюджетного та позабюджетного фінансування. Трансформація наявних механізмів фінансування не повинна зводитися до поточної псевдоекономії, яка у стратегічному аспекті може негативно позначитися на факторах економічного відновлення країни⁷.

На думку української дослідниці В. Меняйло, просте збільшення бюджетного фінансування української науки може лише забезпечити покращення матеріального стану вітчизняних науковців і підвищення престижу наукової праці (що саме по собі є дуже важливим), але не приведе до підвищення її ефективності. Тому потрібно здійснити перехід від базового фінансування на більш широке застосування програмно-цільових та грантових принципів розподілу коштів на проведення наукових досліджень, які мають важливе значення для розв'язання соціально-економічних проблем країни, що дасть змогу більш раціонально використовувати бюджетні кошти за рахунок конкурсного відбору проектів і надасть змогу посилити конкуренцію серед наукових установ, а також забезпечити перехід від фінансування організацій до фінансування наукових колективів і окремих вчених, що, з одного боку, зробить їх менш залежними від адміністрації, а з другого – більш відповідальними за кінцевий результат. При цьому поступово вирівнювати співвідношення між фінансуванням фундаментальних, прикладних досліджень і науково-технічних розробок, наближуючи його до оптимального, визнаного світовою практикою⁸.

На даному етапі розвитку країни, окрім збільшення витрат бюджету на наукові дослідження і розробки, необхідно здійснювати пошук нових джерел фінансування наукових та науково-технічних робіт. Важливим кроком до фінансового забезпечення наукових досліджень в Україні є залучення та стимулювання бізнес-сектору в інноваційний процес. Також важливо залучати в процес інвестування фінансові ресурси банківського та небанківського сегмента фінансового ринку⁹. Для того, щоб зменшити навантаження на видаткову частину бюджету та підвищити рівень фінансування науки України перед державою стоїть завдання пошуку джерел фінансових ресурсів для покращення рівня фінансового забезпечення даної сфери. Науковці з урахуванням зарубіжного досвіду виділяють такі основні шляхи фінансування науки та наукових досліджень: фінансування за рахунок державного бюджету; фінансування з приватного сектору; фінансування за допомогою філантропів; використання міжнародної допомоги¹⁰.

У контексті організації і правового регулювання фінансування науки підлягає врахуванню позитивний досвід країн Європейського Союзу. На націо-

нальному рівні законодавство про стимулювання науково-дослідної діяльності в різних країнах ЄС встановлюється за такими типами законодавчих актів або комбінації з них, як: загальне рамкове законодавство; різноманітні акти, створені на основі спільного плану політики/стратегії; конкретні заходи, передбачені в бюджетному законодавстві, та закріплює такі форми підтримки інноваційної діяльності:

- державне фінансування (стимулювання);
- приватне фінансування;
- змішана форма фінансування (державно-приватне партнерство).

Основними методами державної підтримки науково-дослідної та інноваційної діяльності підприємств майже в усіх країнах ЄС є: пряме гарантоване фінансування, податкове стимулювання, надання субсидій, ваучерів, гарантій за кредитами та позиками, реалізація схем доступу до венчурного капіталу тощо. Для стимулювання інноваційної діяльності особливого значення набувають засоби непрямого впливу, оскільки вони забезпечують найбільший ступінь самостійності суб'єктів економічних відносин, що дає змогу підвищити зацікавленість та ініціативність у процесі створення інновацій. Державні фінансові інструменти використовуються на трьох рівнях: центральним урядом; місцевими або муніципальними органами влади; самостійно або через діяльність спеціалізованих агенцій чи державних банків¹¹.

Взаємозв'язок між економічним розвитком держави, рівнем науково-технічного прогресу і видатками на науку очевидний. Тому головним завданням державної наукової політики на сучасному етапі є забезпечення поетапного зростання обсягу фінансування наукової діяльності до рівня, визначеного в Законі, у тому числі зростання обсягу грантового фінансування, гарантування ефективного використання коштів, що виділяються з державного бюджету та створення умов для позабюджетного фінансування науки. Першочергово слід передбачити у державному бюджеті на 2018 рік фінансування створення та роботи Національного фонду досліджень, оцінити ефективність наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності наукових установ з метою приведення базового бюджетного фінансування наукових установ у відповідність до результатів їх державної атестації. До перспективних напрямів слід віднести визначення та впровадження механізмів стимулювання бізнесу до фінансування наукової та науково-технічної діяльності.

1. *Тригубенко М. В.* Правове регулювання бюджетного фінансування науки в Україні // Наука та правоохорона. 2016. № 1. С. 141. 2. *Мягкова О. В.* Закордонний досвід державного регулювання науково-технічної та інноваційної діяльності. // Сучасні питання економіки і права. 2012. Вип. 2. С. 5. 3. *Лебеда Т. Б.* Стан фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні: статистичний розріз // Проблеми науки. 2012. № 12. С. 2. 4. *Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та проблеми фінансування освіти і науки в Україні: Постанова Верховної Ради України від 12 липня 2017 року № 2133-VIII.* Голос України. 2017. № 147. 10.04. 5. *Литвинова А. В., Парфенова М. В.* Развитие методов и инструментов государственного стимулирования инновационной деятельности в РФ // Государственный советник. 2013. № 3. С. 46. 6. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 3, С. 5. Ст. 25. 7. *Гасанова Л. Є.* Тенденції фінансування науки й освіти: європейський досвід та українські реалії // Наукові праці НДФІ. 2014. Вип. 4. С. 156. 8. *Меняйло В. І.* Ефективність бюджетного фінансування науки як дієвий

інструмент державної політики у сфері наукової, науково-технічної діяльності // Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2012. № 1. С. 139. 9. Лебеда Т. Б. Стан фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні: статистичний розріз // Проблеми науки. 2012. № 12. С. 6. 10. Ландіна Т. В., Мельничук І. І. Проблеми фінансування науки в Україні та шляхи її вирішення // Інноваційна економіка. 2013. № 5. С. 19. 11. Гончаренко А. О. Форми та методи державного стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності в державах – членах ЄС // Право та інновації. 2015. № 4. С. 79–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2015_4_13.

Nekliak R. Legal aspects of financing scientific and scientific-technical activities.

This article analyzes the legal aspects of the financial provision of scientific and scientific and technical activities. Based on the analysis of articles of the Law on «On Scientific and Scientific Technical Activities» the features of budget and grant financing are discussed. The existing theoretical approaches concerning directions of improvement of financial provision of science are examined as well as experience of European Union countries in organizing and regulating the financing of scientific sphere.

The necessity of improving financing of scientific and scientific-technical activity is emphasized taking into account the significance of science for the development of Ukraine's economy. The obvious need for the operation of the National Research Foundation without delay is highlighted.

The article substantiates the idea of a phased increase in the financing of scientific activity due to the present stage of the development of society, state policy in the field of scientific and scientific and technical activities, the state of science and science institutions. Under these circumstances guaranteeing the efficient use of funds allocated from the state budget and creating conditions for extrabudgetary financing of science sphere is necessary.

In order to realize these objectives, it is necessary to conduct a state certification, audit of research institutions, to evaluate the effectiveness of their scientific, technological and innovation activity and as a result bring basic budget funding according to the results of their work. The results of research institution state inspection are the first step towards an independent and transparent evaluation of their value and benefits for the state and its economy. Also, it is significantly important to implement mechanisms of encouraging and stimulating businesses to finance scientific and technical activities.

Key words: *scientific and scientific-technical activity, financial support, budget financing, grant financing.*

УДК 351.72.071.6(477)

Л. В. ГОРБАЙЧУК,
аспірантка

ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Фінансова децентралізація є вагомим складовим процесом децентралізації управлінської діяльності в державі, що зумовлює актуальність дослідження її законодавчого регулювання. У статті проаналізовано становлення законодавчого забезпечення фінансової децентралізації впродовж новітньої історії України. З'ясовано, що проголошене у 1996–1997 рр. право органів місцевого самоврядування на формування фінансо-